

Оксана Тарапон
(Переяслав-Хмельницький)

РЕАЛІЇ РАДЯНСЬКОЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МОТИВИ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ 1920-х – ПОЧАТКУ 30-х рр.

У статті проаналізовані мотиви творчості українських літераторів 1920-х рр., як відображення реалій радянського повсякденного життя інтелігенції.

Ключові слова: творчість, художня література, інтелігенція, повсякденне життя, радянська дійсність.

Художня творчість відбиває світогляд митця, котрий формується в конкретних політичних, суспільних, соціальних умовах, під їх впливом зазнає певних змін і трансформацій. Художня інтелігенція 1920-х рр. – це покоління старшої і молодшої генерації, що пережило буремні події національно-визвольних змагань, лихоліття громадянської війни та радянської інтервенції. Пережите, однозначно, накладалося на світоглядні орієнтири, змінювало систему цінностей, що простежується на особистій долі та творчості багатьох українських митців даної історичної епохи. Найяскравіше внутрішні колізії пережитого проявляються у творчості літературної інтелігенції України.

Тема української творчої інтелігенції знайшла досить широке висвітлення у сучасній українській історіографії. Зокрема, її висвітлювали Г. Касьянов, В. Даниленко, В. Масненко, С. Кульчицький та багато інших. Однак, у даній постановці проблема ще не знайшла всебічного висвітлення.

Метою даної статті є аналіз мотивів художньої творчості українських літераторів, як засобу реагування на реалії радянської повсякденності у період формування тотального диктату у сфері культури 1920-х – початку 30-х рр.

На початок 1920-х рр. більшість письменників відійшла від оптимістичного змалювання революційних подій. У літературі цього періоду відбито драматичні шукання нових, актуальних тем, вона віддзеркалює винятковість ситуації, в якій опинилися старі і нові літератори в абсолютно нових, ідеологічно несприятливих умовах. Відбувається переосмислення митцями пройденого шляху, суспільно-політичних подій, власного місця в новій реальності. В умовах посилення марксистської ідеології більшість літературно-мистецької інтелігенції відстоювала загальнолюдські, гуманістичні цінності.

Тема України, відродження української нації, проблеми нової людини, її місця в нових історичних реаліях, українізаційні процеси – таке основне коло проблем, які найбільше хвилювали українських літераторів. Окрім того, у творчості більшої частини українських письменників протягом 1920-х – 1930-х рр. яскраво виділяються мотиви розчарування результатами національно-визвольних змагань за українську державність та радянською дійсністю. Якщо поезія 1917-1920 рр. просякнута революційними настроями і сподіваннями, 1920-ті рр. – період переосмислення пережитого, то кінець 1920-х – початок 30-х рр. – доба зневіри і передчуття кривавої доби.

Суспільно-політичні катаклізми революційного періоду спричинили значну політизацію суспільного життя. Тому на авансцену художньої творчості виходить маса. Проблема масовізму в культурному процесі посідає одне з важливих місць. Це не дивно, адже мільйонні маси суспільства, втягнуті у вир політичних подій, збройної боротьби відчували себе творцями нового життя. З іншого боку, масштабні насильства доби революції та громадянської війни, прояви тоталітарного режиму, що посилювалися з другої половини 1920-х рр., загострили

проблему особистості, неповторної індивідуальності особи і людського життя, як найвищих цінностей цивілізаційного поступу. Гостро ці питання простежуються у творчості Дмитра Фальківського. Твори літератора на тему громадянської війни, написані у першій половині 1920-х рр., підводять до думки неправомірності принесення людських жертв, нівелювання загальнолюдських цінностей заради революційної ідеї. Сильними, лаконічними строками митець протиставляє хаос воєнних подій і зруйноване людське життя: «Одна нога в стременах. / Сніги. Вітри. Зима... / Розрубані рамена, / І голови нема. / Ще вчора був веселий: Чи думав, що кінець? / Сьогодні ж... Леле! / Мрець» [9, с. 219]. Д. Фальківський один з представників революційного покоління, що боролось за встановлення радянської влади. Перебуваючи в лавах червоної армії 1920-23 рр., знаходився у відділі особливого призначення. Відомий літературний критик української діаспори Ю. Лавріненко, характеризуючи творчість Д. Фальківського, пише: «Його гарна, пройнята теплом людської душі лірика – це суцільна сповідь молодої людини, яка, віддавши свою першу юнацьку віру і запал більшовизмові, побачила безглуздість жертв і навіки лишилась з комплексом провини та туги за чистою первісністю людини і природи» [9, с. 215]. В одній із поезій Д. Фальківський так описує стан чекіста, захопленого романтикою революційного терору: «І жах один, що жертви душу, – / Подумать тільки – душу мають... / А так – усе до болю просте... / Рука пером сім раз черкне, / І вийде слово просте: «Розстріл» / (Папір німий... мовчить... не крикне)» [9, с. 216]. Власне поезія Д. Фальківського – не що інше, як замальовки повсякденного життя в Україні 1919 – початку 20-х рр.

Перемога більшовизму в Україні, що так пафосно декларувалася владою, далася надто дорогою ціною і непомірними жертвами. Розмірковуючи над реаліями радянського будівництва, що розпочалося з початку 1920-х рр. Є. Плужник у вірші «...І ось ляжу, – родючий гній...» пише: «Розцвітайте, нові жита! / ... А на кожному колосі – мука моя... / ... / Благословен еси, часе мій! / О, жорстокий! І весь в крові! / – Це нічого, що я, мов гній, – / Під посіви твої нові! / – Бо ось вірю: зросту колись. – / І до когось вітрами: – Жни! – / ...Серце, серце моє! Навчись / Тишини...» [14, с. 239-240]. Цей твір побачив світ у 1925 р., коли в країні ще повним ходом ішла політика непу та українізації, однак, для мислячої частини населення ставало очевидним, що елементи диктату, які в революційну добу виправдовувалися життєвою необхідністю, стали невід’ємною ознакою правлячого більшовицького режиму в Україні.

З перших років встановлення радянської влади, серед партійного керівництва почалися дискусії щодо місця і ролі інтелігенції в соціалістичному будівництві. Не маючи довіри до останньої, влада все ж не могла обійтися без професійних послуг спеціалістів. А тому було взято курс на розшарування інтелігенції, залучення на бік радянської влади лояльно налаштованої частини і одночасне зосередження уваги на підготовці власних ідеологічно витриманих кадрів.

Прагнення більшовицької влади в найкоротший термін підготувати «свою» інтелігенцію, витіснити старих спеціалістів з усіх сфер діяльності, у тому числі художньої, зумовила партійний протекціонізм в мистецтві. Так, в 1925 р. представник відділу друку ЦК КП(б) У, вітаючи другий Всеукраїнський з’їзд спілки селянських письменників «Плуг», зазначав: «Партія буде всебічно підтримувати письменників, що переварилися в казані революції, що ідеологічно рідні пролетаріатові. Ми не ганяємось за витонченими талантами. Нам потрібні витривалі класові письменники перш за все» [3, с. 83].

Реалії радянської повсякденності наповнені вульгаризованими визначеннями щодо самої інтелігенції. Представників так званої старої генерації інтелігенції називали «спецами», поширеним був термін «попутники» – тобто ті, кого не можна було вважати «своїми», але чийми послугами і професіоналізмом влада змушена була користуватися. Власне до цієї групи інтелігенції належало й молодше покоління, що брало участь у національно-визвольних змаганнях, а, відповідно, було підозрілим в очах партійних функціонерів. Представники різних професійних груп, висококваліфіковані спеціалісти різних галузей потрапляли в досить скрутну ситуацію. Намагаючись адаптуватися в нових реаліях політичного буття, радянську владу змушені були визнати навіть ті, хто ставився до неї вороже. На вимогу більшовицького керівництва інтелігенція старої формації проголосила лояльність до влади, продовжуючи

працювати і добросовісно виконувати своє професійне покликання. Хоч про встановлення взаємної довіри не могло бути й мови. Атмосферу, в якій доводилося жити і працювати сотням діячів української культури, досить точно характеризує поезія О. Влизька: «...І я тоді стояв на перехресті, / Безсилий рвати злі кодоли пут – / В літературі, в інституті, в тресті / Тікав з кута я в ще глухіший кут. / Ставав спецом, попутником, і порох, / Що дав би полум'я, в мені сирів... / Тоді питалися: союзник я чи ворог? / І знову вперто пхали в яму, в рів. / ... / Вперед мене рогатки не пускали, / Назад мені вже не було доріг...» [9, с. 332-333].

Середина 1920-х рр. стала своєрідним рубежем, що означав зміну політичного курсу партії, посилення однопартійного режиму в політиці, ідеологічного наступу в суспільному житті, диктату в культурі.

Нездорова конкуренція між пролетарськими діячами від мистецтва, часом відверте цькування митців на підставі ідеологічних підходів створювали задушливу атмосферу життя і творчості. Зокрема, на літературному диспуті 24 травня 1925 р. В. Підмогильний констатував: «... становище в нас таке, що людині, коли вона засвоїть певні принципи, що є офіційні, багато й багато прощається за бездарність і надто багато дається їй прав». І далі: «...у нас всякий твір, коли він абсолютно й категорично не відповідає вимогам офіційної ідеології, засуджують незалежно від того, чи гарний він, чи дійсний і чи потрібний» [15, с. 37-38]. У тому ж році П. Тичина у поетичному творі «До кого говорить?...» з емоційним боєм зазначає: «Рабіндранатоголубе? / З далекої Бенгалії / прилинь до мене на Україну, / Я задихаюся, я гину. / Я покажу тобі такі речі / в однокласовій ворожнечі. / Я покажу всю фальш, всю цвіль / партійноборчих породіль. / А братні зуби, дружній зиск, / гнучка політика, як віск. / Коли б були ми генерали, / ми б знали, що робить. / А в тім то й річ, що це кати / однокласовії...» [13, с. 565-566].

Сміливість прорвати цей суспільно-політичний морок мав письменник і публіцист М. Хвильовий, який започаткував літературну дискусію 1925-1927 рр., котра стала найцікавішим явищем культурного життя України і відобразила реалії повсякденного життя і творчості інтелігенції. Дискусія виникла в результаті гострої полеміки між М. Хвильовим та низькопрофесійними пролетарськими письменниками з проблем художньої творчості і поставила митців перед трьома питаннями: 1) визначити роль України у світі; 2) з'ясувати напрям орієнтації українського світогляду: захід чи схід; 3) відстоювати справжнє, а не графоманське мистецтво. Ці питання були складовими проблемами значно суттєвішої, що полягала у відстоюванні національної незалежності і цілісності національної свідомості, у протидії поневоленню людського розуму під впливом новоствореної тоталітарної системи, відстоюванні свободи творчості, свободи особистості.

Культурна дискусія не лише стала важливим чинником у розвитку української національної і державницької ідеології, але мала визначити міру внутрішньої свободи митця у пошуках творчих та естетичних ідеалів. Адже дилема вибору «Москва – Європа», полягала у виборі стилю мислення, ідеології – загальнолюдські європейські чи радянські цінності. В умовах посилення радянської цензури, марксистської критики, яка ставала ідеологічною зброєю проти ідейних опонентів режиму – це була реальна спроба відстояти право на вільну творчість і власну життєву позицію. З цього приводу М. Зеров на диспуті заявляв: «...ми хочемо такої літературної обстановки, в якій будуть цінитися не маніфест, а робота письменника; ... не кар'єризм «человека из организации», а художня вибагливість автора перш за все до самого себе» [15, с. 29].

У своїх листах «До літературної молоді», у статтях і памфлетах М. Хвильовий виступив проти культурного епігонства і рабського копіювання традиційних стилів і форм, закликаючи до орієнтації на класичні світові зразки художньої творчості. Обстоюючи відродження національного мистецтва, письменник виступив проти «масовізму» в літературі, вважаючи, що мистецтво творить не армія робокорів та робітфаківців, а інтелектуально розвинена особистість, творча індивідуальність [4, с. 6]. М. Хвильовий орієнтував українське мистецтво, зокрема літературу, на «психологічну Європу». В ході дискусії М. Зеров зазначав, що «Європа в статті Хвильового є символ міцної культурної традиції, суворої життєвої конкуренції, суворого мистецького добору» [15, с. 24].

Гасло «Європи», орієнтації на високохудожні зразки західноєвропейського та світового мистецтва знайшло своє відображення у творчості багатьох літераторів 1920-х – початку 30-х рр. Зарубіжний дослідник української літератури ХХ ст. М. Ласло-Куцюк доводить синхронний зв'язок літературного процесу України 1920-х – початку 30-х рр. «з великою реалістичною традицією західної літератури», яка послужила засобом збагачення її тематики і художніх прийомів. Вказує на спробу відомих українських літераторів П. Тичини, М. Рильського, М. Зерова, М. Бажана, В. Підмогильного, Ю. Яновського та інших «використати певний досвід світової літератури, знайти дорогу до його синтезу з досвідом рідної літератури, до його освіження, оновлення у відповідності з літературним смаком, з естетичною і суспільною свідомістю нової доби» [10, с. 142; 8].

Орієнтуючись на кращі зразки світового класичного мистецтва, письменники створювали опозицію низькопробній революційно-масовій літературі. М. Зеров вважав, що для успішного розвитку української літератури необхідно: 1) засвоєння досвіду всесвітнього письменства, тобто хороша літературна освіта письменника і систематична робота над перекладами; 2) з'ясування української традиції і переоцінка літературного надбання; 3) мистецька вимогливість, підвищення технічних вимог до початкуючих письменників [5, с. 122].

Долю літературної дискусії вирішив червневий пленум ЦК КП(б)У 1926 р., що поклав початок розгromу «хвильовизму», відповідно і права орієнтації на «культурну Європу». Першого удару зазнала літературна група «неокласиків», як найбільш професійних послідовників класицизму в літературі, високомайстерних продовжувачів європейських літературних традицій на українському ґрунті. У 1926 р. один із представників цього напрямку літератури Павло Филипович у вірші «Епітафія неокласиків» сміливо написав: «Прощай – неокласичну руку стисла / Після Європ досвідчена рука. / Десь Дорошкевич з ним вітався кисло, / Не раз скубла десниця Десняка. / Кінець! Мечем дамоклевим нависла / Сувора резолюція ЦК / ... / Он муза аж здригнулась, як почула, / Що ті переклади з Гомера і Катулла / Відродять капіталістичний світ» [9, с. 195]. Це був прямий відгук на партійну постанову, адже в резолюції пленуму ЦК КП(б)У йшлося про прагнення неокласиків «спрямувати економіку України на шлях капіталістичного розвитку, тримати курс на зв'язок з буржуазною Європою». Фраза «неокласичну руку стисла після Європ досвідчена рука» – стосується О. Досвітнього, що в той час відвідував Західну Європу і виступив у літературному журналі ВАПЛІТЕ на захист неокласиків. О. Дорошкевич – літературний критик, В. Десняк – марксистський критик, що виступали проти позиції неокласиків, відстоюючи лінію партії в культурі [9, с. 196].

На кінець 1920-х рр. не лише старша генерація інтелігенції, а й більшість письменників молодого (пролетарського) покоління відчули себе ошуканими, зрозумівши оманливість більшовицької національної політики. Болісний процес зречення ілюзій щодо національно-комуністичної державності України, світоглядний перелом, а то й роздвоєння власного «Я», переживала значна частина українських літераторів 1920-х рр. Надзвичайно гостро ці проблеми відображено в творі М. Хвильового «Вальдшнепи». Дилему «нового» життя, висвітлену автором твору, Д. Донцов визначив у поставленому виборі: «бути катом – або катованим» [13, с. 660]. «Поетичний відбиток» болючого двобою свідомості й почуття, розуму й серця маємо в поетичних творах В. Сосюри «Серце» та «Два Володьки» («Рвали душу мою – комунар і націоналіст») [14, с. 200].

В умовах посилення наступу тоталітарного режиму в Україні багато письменників у своїй творчості зверталися до історичної тематики, проводячи паралель від колоніального становища України до тогочасної радянської дійсності. Так, історичний роман І. Багряного «Скелька» з часів кріпаччини України був чітко спроектований на трагічне становище селянства в умовах більшовицької влади [12, с. 20]. Антиколоніальні мотиви знайшли яскраве вираження, зокрема, в історичних поемах М. Бажана «Сліпці», В. Сосюри «Мазепа» та багато ін.

Так, поема Володимира Сосюри «Мазепа» написана у 1927 р. Це рік святкування радянською владою десятої річниці Жовтневої революції, на честь чого планувалася ціла низка як політичних, суспільно-громадських, так і мистецьких заходів. Зокрема, проведення художніх

виставок, концертів тощо. Оскільки керманічі радянської держави розглядали мистецтво як могутній засіб ідеологічного впливу на масового споживача, його ідейного виховання, то тема революції мала висвітлюватися в райдужних тонах, тоталітарний режим вимагає від митців ствердження бадьорого духу у переможній ході до соціалізму. Психологічні підходи при аналізі подій революційної доби з її тисячними жертвами розцінюються радянською критикою, партійними діячами як прояви слабкодухості, занепадництва чи буржуазної ідеології в творчості. Реально, переважна більшість митців у творах мистецтва відображають трагізм української історії радянської доби. Пролог до поеми «Мазепа» В. Сосюра починає наступними строками: «Довкола радості так мало... / Який у чорта днів бадьор, / Коли ми крила поламали / У леті марному до зор! І гнів, і муку неозору / Співаю я в ці дні журби, / Коли лакеї йдуть угору / Й мовчать раби. / Коли розходяться з словами / В розгоні страшному діла... / Розбий же голову об камінь, / Моя Україно-удова!» [14, с. 217]. З неприкритою симпатією автор змальовує образ гетьмана І. Мазепи, його прагнення боротьби за волю України.

Творча інтелігенція однією з перших усвідомила встановлення адміністративно-командної системи, казенно-бюрократичних методів керівництва культурою, класово-звультаризованого підходу до творчості і намагалася протистояти цьому. Вже в 1925 р. відомий український митець О. Довженко писав: «Здається, це перший випадок в історії культури, де стиль «постановляють» на засіданні! Але даруймо» [2, с. 15]. В умовах зміцнення тоталітарної системи, насадження партійного диктату в художній творчості навіть суто мистецькі пошуки набували суспільного значення, впливали на формування громадської свідомості населення. Найяскравішим прикладом активної життєвої позиції та опору літературної інтелігенції насадженню партійної монополії в культурі став факт видання І. Багряним у 1929 р. поеми «Ave Maria», що була надрукована в одному з провінційних секторів друку і з'явилася на світ без офіційного дозволу цензури (!). Це були не лише реакція автора на заборону ряду його творів, але й справжній бунт, що чітко окреслився в присвяті до поеми: «Всім бунтарям і протестантам, всім, хто родився рабом і не хоче бути ним, всім скривдженим і зборканим і своїй бідній матері – крик свого серця присвячую» [8, с. 231-233].

Наростання своєрідного внутрішнього протесту художньої інтелігенції проти утвердження насильства в країні проявилось і в самій творчості того часу. Марксистська критика, особливо з другої половини 1920-х рр., підкреслювала наявність ідеологічної кризи й занепадництва в українській літературі, пояснюючи їх виключно з класових позицій, відмічала «вихід з лав пролетарської літератури» значної частини літераторів, їх розрив з революційною дійсністю, замкненість у сферу суто літературних інтересів і т. ін. [6, с. 24-25]. Характеризуючи всі ці тенденції українського письменства в 1927 р., марксистський критик Я. Савченко, зокрема, зазначав: «...наша поезія останнього року перестала бути позитивним чинником у загальному радянському культурному процесі». Автор відмічав посилення «нейтральної» тематики в творчості літераторів, заглиблення в індивідуальний світ, ідеалізації села і т. ін. в творчості цілого ряду поетів (В. Сосюра, Б. Тенети, Г. Косяченка, Д. Фальківського й ін.) [11, с. 160]. Він підкреслював, що багато молодих поетів в той час потрапляють під вплив «психології неокласиків», «беручи із неї те, що *найменш різко акцентує соціальні моменти* та що, таким способом, дає їм можливість свого ставлення до актуальних і складних проблем революційної дійсності» [11, с. 172]. Не дивлячись на класову спрощеність та політичну заангажованість в оцінках автора, вони, на нашу думку, певною мірою відбивають позицію частини літературно-мистецької інтелігенції, яка не бажала «бути позитивним чинником» в процесі утвердження ідеологічних догм правлячої партії в культурному та громадському житті суспільства. Тому посилення «нейтральних» мотивів у творчості багатьох митців ми схильні розглядати як вияв своєрідного протесту (нехай і пасивного), небажання йти на компроміс з власною совістю. Хоч, звичайно, не можна відкидати і факту посилення психологічної кризи інтелігенції в міру укріплення тоталітарного режиму та наступу диктату в сфері культури. Постійний зовнішній тиск на інтелігенцію та жорсткі обмеження її творчості ідеологічними рамками, в значній мірі, спричиняли розгубленість, песимізм, творчу депресію в мистецькому процесі.

Та ж частина митців, яка працювала над змалюванням революційних подій, сприймала їх «переважно з точки зору страждання і муки («мученицькі сюжети»), а не як побідоносну пролетарську справу» [1, арк. 44-45]. На нашу думку, це засвідчує у творчості більшості митців перевагу загальнолюдських, гуманістичних цінностей над класовими.

Значна частина українських митців, зайнявши більш активні громадські позиції, навпаки, «свідомо не оминали революційної теми, але вони її індивідуально трактували, стояли високо над нею, естетично осягаючи її витoki і об'єктивні наслідки» [7, с. 14]. Розробка актуальних проблем у творчості цілого ряду митців, була звільнена від партійної ідеологічної спрямованості, більше того – різко протилежна, а тому ворожа їй. До активно свідомих митців належать, зокрема, талановитий драматург М. Куліш, що в своїх творах піднімав болючі проблеми тогочасного життя, вже згадуваний М. Хвильовий, котрий навіть своєю смертю зробив виклик тоталітарній системі. У передчутті трагічної доби драматургія М. Куліша піднімала проблеми переродження соціалістичних ідей, українізації тощо. П'єси звучали гострою сатирою на тогочасну дійсність і, водночас, вони були пересторогою і протестом проти утвердження тоталітарної системи.

Таким чином, реалії радянської повсякденності не лише відобразилися на світоглядних орієнтирах літературної інтелігенції, вони безпосередньо проявилися в художній творчості.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Врона И. Всеукраинская художественная выставка «10 лет Октября» / И. Врона // Центральный державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМУ). – Ф. 358. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 40-54.
2. Довженко О. На фронті образотворчого мистецтва / О. Довженко // Образотворче мистецтво. – 1990. – №5. – С. 15-16.
3. Другий Всеукраїнський з'їзд спілки селянських письменників «Плуг» // Життя й революція. – 1925. – №4. – С. 82-84.
4. Жулинський М. Талант, що прагнув до зір / М. Жулинський // Микола Хвильовий. Твори: У 2 т. – К.: Дніпро, 1990. – Т.1. – С. 5-43.
5. Зеров М. До джерел. Літературно-критичні статті / М. Зеров. – К.: Слово, 1926. – 132 с.
6. Коваленко Б. Українська пролетарська література / Б. Коваленко. – К.: Бібліотека газети «Пролетарська правда», 1929. – 48 с.
7. Корогодський Р. «А війна війною ...», або людський голос з окопів громадянської війни в українській культурі / Р. Корогодський // Образотворче мистецтво. – 1990. – №5. – С. 14.
8. Костюк Г.О. Зустрічі й прощання. Спогади / Г.О. Костюк. – Едмонтон: Канадський інститут українських студій, Альбертський університет, 1987. – Кн. 1. – 743 с.
9. Лавріненко Ю.А. Розстріляне відродження: Антологія 1917-1933: Поезія – проза – драма – есей / Юрій Андріянович Лавріненко; [Підгот. тексту, фахове редагування і передм. проф. Наєнка М.К.]. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2001. – 794 с.
10. Ласло-Куцюк М. Шукання форми. Нариси з української літератури ХХ століття / М. Ласло-Куцюк. – Бухарест: Вид-во Критеріон, 1980. – 327 с.
11. Савченко Я. Занепадництво в українській поезії / Я. Савченко // Життя й революція. – 1927. – №2. – С. 160-174.
12. Свідчення І.Багряного слідчому Державного Політичного Управління УСРР / Публікація Н. Миронець // Розбудова держави. – 1995. – №2. – С. 16-29.
13. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах) / [Упорядники: Василь Яременко, Євген Федоренко; наук. ред. Анатолій Погребний]. – К.: Вид-во «Рось», 1994. – Кн. 1. – 704 с.
14. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах) / [Упорядники: Василь Яременко, Євген Федоренко; наук. ред. Анатолій Погребний]. – К.: Вид-во «Рось», 1994. – Кн. 2. – 720 с.

15. Шляхи розвитку сучасної літератури: Диспут 24 травня 1925 р. – К., 1925. – 82 с.

Тарапон О. Реалии советской повседневности и её влияние на художественное творчество украинской литературной интеллигенции 1920-х – начала 30-х гг.

В статье проанализированы мотивы творчества украинских литераторов 1920-х гг., как реакция на советскую повседневную жизнь интеллигенции.

Ключевые слова: *творчество, художественная литература, интеллигенция, повседневная жизнь, советская действительность.*

Tarapon O. Realities of soviet everyday and its impact on the motives of art works ukrainian literary intellectuals 1920's – early 30-ies.

The article analyzed the motives of Ukrainian writers of the 1920s, as a reflection of the realities of everyday life of the Soviet intelligentsia.

Key-words: *art, literature, intellectuals, daily life, the Soviet reality.*

Одержано 25.09.2013.